

Numero 22 (2025)

ALKUPERÄISKANSAISUUDET

Pääkirjoitus
ruukku.journal.fi

Moninaiset alkuperäiskansaisuudet, taidemaailmat ja hämmennykset

**LEA KANTONEN, HANNA GUTTORM,
PEKKA KANTONEN JA PRISKA FALIN**

Tämä Ruukun numero on toimitettu osana Koneen säätiön rahoittamaa taiteellista tutkimusta ja alkuperäiskansatutkimusta yhdistävää hanketta *Otetaan museo takaisin: yhteisömuseoiden avaaminen alkuperäiskansojen taiteelle*¹(2021–2025). Kirjoituskutsussa kutsuimme kirjoittajia pohtimaan kanssamme kysymyksiä alkuperäiskansojen taiteesta sekä moninaisten taidemaailmojen rinnakkainelosta.

Taiteellisessa tutkimuksessa huomio on siirtynyt taiteen ja tutkimuksen suhteen määrittelemisestä monialaiseen vuorovaikutukseen (Elo 2022). Kestävyysmurros on saanut meidät tunnistamaan tarpeen löytää uudenlaisia suhteita ihmisryhmien, lajien, ympäristöjen ja luonnonvoimien välille. Tällä hetkellä taiteellisessa tutkimuksessa ja taiteessa laajemminkin alkuperäiskansojen taide on ajankohtaista, koska alkuperäiskansojen tavat hahmottaa itsensä osaksi ympäristöä haastavat länsimaisia taiteilijoita ja tutkijoita ajattelemaan kokonaisvaltaisemmin ja vastuullisemmin. Alkuperäiskansojen taiteessa luova yksilö ei useinkaan ole keskipisteessä, vaan taide muistuttaa siitä, että ihmisyhteisöt ja luonnonvoimat vaikuttavat toisiinsa.

Alkuperäiskansayhteisöissä perinteisten elinkeinojen varassa elävät tunnistavat riippuvuutensa luonnonvoimista, vaihtavat lahjoja niiden kanssa ja kutsuvat niitä usein sukulaistermeillä. Sekä saamelaiset että Meksikossa asuvat wirrarikat² kutsuvat itseään “auringon lapsiksi”. Taiteen lähtökohtana on rakentaa ja ylläpitää elävien ja edesmenneiden ihmisten, eläinten, kasvien ja luonnonvoimien välisiä läheisiä suhteita, ja näissä suhteissa vastaanottaminen, havaitseminen ja kuunteleminen on yhtä tärkeää kuin sanominen ja tekeminen. Eri taiteet ovat eri tavoin merkittäviä. Äänen, liikkeen, tarinoiden, ja esineiden keinoin

¹ Taking Back the Museum - Opening the Space of Community Museums to Recover the Art of Indigenous People

² Espanjaksi ja englanniksi on tapana kirjoittaa Wixárika, monikossa Wixaritari

rakennetaan maailmoja, joissa eri ikäisillä ihmisillä, eläimillä ja luonnonvoimilla, kuten sateella ja tuulella, on aktiivinen osa.

Valmistellessamme samaan aikaan tämän numeron toimitustyön kanssa hankkeen loppunäyttelyä *Palaamisia* Kuvataideakatemian Kuva/Tila-galleriaan kirjoitimme esittelytekstissä: “Alkuperäiskansojen ja monien globaalin etelän kansojen taidetta, kieliä, tietoa ja esineitä on museoissa ja arkistoissa usein esitetty länsimaisten tietojärjestelmien ja taksonomioiden mukaisesti. Kansojen omia käsitteitä, teorioita ja käytäntöjä ei ole otettu tarpeeksi huomioon. Myöskään yhteisön omia taiteellisia keinoja pitää yllä kieltä ja kulttuuria ei ole aina havaittu, ymmärretty tai otettu käyttöön.”³

Kun taide- ja tutkimusmaailman portinvartijat ovat valinneet taidetta esiteltäväksi ja julkaistavaksi – useinkin hyvässä tarkoituksessa – he ovat samalla tulleet kolonisoivalla tavalla määritelleeksi, millainen alkuperäiskansojen taide saa huomiota ja tukea ja millaisissa yhteyksissä. Taidekäytäntöjen dekolonisaatio on hidas prosessi ja alkaa usein tutkijasta itsestään. Jälkikoloniaalinen tutkimus kutsuu tutkijan itsereflektointia tutkimusta *kotityöksi* vastaparina *kenttätöölle* (ks. esim. Kuokkanen 2010). Myös taiteilija-tutkijan on tärkeä tunnistaa oman taidealansa ja muiden käyttämiensä tutkimusalojen, esimerkiksi etnografian tai historian, kolonisoivaa historiaa, tietoa ja käytäntöjä, etenkin sillä alueella, johon tutkimus sijoittuu.

Toisaalta etnografisessa tutkimusperinteessä on monia hyviä käytäntöjä. Etnografit pyrkivät perinteisesti opettelemaan alkuperäiskansan kielen. Kielen tunteminen auttaa hahmottamaan alkuperäiskansan teoriaa, estetiikkaa ja aksiologiaa. Kieltä osaamattomat tutkijat onnekkaimmillaan löytävät yhteistyökumppaneikseen alkuperäiskansaisia taiteilijoita ja tutkijoita, jotka samalla toimivat kielenkääntäjinä tai kielenopettajina ja auttavat ulkopuolista tutkijaa tunnistamaan alkuperäiskansakielen jaotteluja ja suhteisuuksia. Historian tunteminen auttaa tutkijaa tunnistamaan koloniaalisia ennakkoasenteita ja etnografista tietämättömyyttä ja ymmärtämään paremmin kohtaamiensa ihmisten kokemuksia.

Alkuperäiskansalähtöinen taiteellinen tutkimus lähtee alkuperäiskansojen omista määrittelyistä, arvoista ja estetiikasta. Alkuperäiskansaitten taidemuotojen, -materiaalien sekä estetiikan dekolonisaatio on usein yhteydessä

³ Yhdessä Stephanie Misan kanssa kirjoitimme: “The arts, languages, knowledges, and objects of Indigenous peoples and peoples originating of Global South are usually presented according to Western taxonomies in archives and museums, and Indigenous relational concepts, theories, and practices are not considered sufficiently. Additionally, the strength of community is often forgotten when it comes to keeping language and culture as a whole alive. We don’t want to forget the power of the spoken and embodied word, the language of songs, poems, and stories that always lead us back and point to our return to the knowledge that was there before us. As Indigenous art is often generated relationally with land, living beings and ancestors, in this exhibition we use many Indigenous concepts, aware that they often cannot be directly translated into other languages or applied to other contexts.”

kielen palauttamiseen, alkuperäiskansan oman historian ja teorian arvostamiseen, itsemäärittämiseen sekä ympäristönsuojeluun (ks. esim. Morris 2019, Finbog ja muut 2022, Pirak Sikku 2022). Taideaktivismi Saamenmaassa ja eri puolilla maailmaa monesti kiinnittää huomiota siihen, että ihminen ajattelee ja teoretisoi nimenomaan omalla kielellään (Seurujärvi-Kari 2011).

Eri kansojen keskuudessa ja eri aikoina kielen katoamisen ja elvyttämisen mallit toistuvat samantyyppisinä. Yhteiskunnan modernisoituminen saa päättäjät suhtautumaan nuivasti alkuperäiskansojen kieleen ja kulttuuriin, ja alkuperäiskansaiset vanhemmat lakkaavat puhumasta lapsilleen omaa kieltään, sillä he kokevat, että sen oppimisesta ei ole lapsille mitään hyötyä. Myöhemmin, kun lapset kasvavat, he murehtivat kielellisen ja kulttuurisen perinteen katkeamista ja tuntevat toisten sukupolvensa edustajien kanssa syrjäytyneensä omasta kulttuuristaan (Stordahl 1997). Monet heistä opettelevat aikuisena vanhempiensa kielen ja etsivät arkistoista tietoa esivanhempiensa taiteesta ja kulttuurista. Joissakin yhteisöissä kieli on samanaikaisesti sekä katoamassa että elpymässä, ja useiden tutkijoiden mukaan nämä rinnakkaiset prosessit kilpailevat keskenään (ks. esim. Pasanen 2010, Seurujärvi-Kari 2012, Sarivaara & Keskitalo 2016).

Tähän numeroon valittiin kahdeksan ekspositiota. Niistä kolme (Marija Griniuk; Mirja Liisa Hiltunen & Maria Huhmarniemi sekä Korinna Korsström-Magga) käsittelee Saamenmaalla toteutettua yhteisöllistä taidetta, kolme meksikolaisen wirrarika-kansan rituaalilähtöistä taidetta (Lola Cervantes; Hanna Ellen Guttorm, Lea Kantonen, Pekka Kantonen & Juan Carrillo Rios sekä Lea Kantonen), yksi (Johannes Kretz & Wei-Ya Lin) taiwanilaisen tao-kansan laulua ja yksi (Anna Nygren) autististen taiteilijoiden tekemän taiteen ja alkuperäiskansojen taiteen yhteyksiä. Seitsemässä ekspositiossa kuvataide on pääosassa, yhdessä musiikki. Kirjoittajista useat asuvat alkuperäiskansayhteisöissä tai niiden lähellä, ja ainakin kaksi heistä kuuluu itse alkuperäiskansaan.

Kaikki ekspositiot, yhtä lukuun ottamatta, kirjoittavatkin yhteisöllisestä näkökulmasta ja korostavat taiteellisen työn yhteistoimintaa. Taiteellisella yhteistyöllä on kirjoittajien mukaan monia tehtäviä: rakentaa yhteisöllistä tilaa ja yhteisön itseyttä (Griniuk, Hiltunen & Huhmarniemi), palauttaa yhteisön perinteistä tietoa (Guttorm ja muut, Kretz & Lin), pitää yhteyttä jumalasiin esivanhempiin (Kantonen) sekä antaa ulkopuolisille tietoa yhteisöstä ja sen poliittisista pyrkimyksistä stereotyyppistä purkavalla tavalla (Korsström, Cervantes, Nygren). Suurin osa kirjoituksista lähestyy alkuperäiskansayhteisöjä taidehankkeen suunnittelijan, hankejohtajan tai toiminnanjohtajan positiosta, joten valtasuhteet liittyvät olennaisesti tutkittavaan yhteistyöhön.

Numeroon valittujen julkaisujen lisäksi olemme pyytäneet Outi Laitilta kontribuutiota numeron Puheenvuoroksi. Tekstissään Laiti avaa kuratoimaansa

näyttelyä “Digital Natives? Saami⁴ Games Now!”. Saamelaiseen kulttuuriin on kuulunut rikas pelien tekemisen ja pelaamisen kulttuuri. Perinteisistä peleistä, joissa materiaaleina saattoi olla esimerkiksi poron varvasluita, on tänä päivänä pelaamisen muoto siirtynyt yhä enemmän digitaaliseen ympäristöön. Kumma Galleriassa Helsingin ytimessä näyttely toi tässä päivässä elävää kulttuuria esille herätellen samalla vanhentunutta tapaa esittää pohjoista Suomea Lappi-aiheisten matkamuijstojen muodossa. Laitille tärkeää oli kulttuurin säilyttäminen, sen kehitys ja laajemman yleisön saavuttaminen. Näyttely olikin kuin itseisarvo, joka olemassaolollaan mahdollistaa myös tulevaisuuteen jatkuvan kehityksen.

Research Catalogue taiteellisen tutkimuksen julkaisualustana on saanut lähtökohtansa tuoda tieteellisen julkaisemisen perinteen rinnalle avoimemman, vapaamman alustan, jossa taiteellisen tutkimuksen julkaisemisen vaatimukset tulevat paremmin esille. Numeron aiheen kohdistuessa alkuperäiskansojen taiteeseen sekä moninaisten taidemaailmojen rinnakkaineloon on kiinnostavaa myös pohtia tätä julkaisemisen muotoa ja sitä, miten hyvin ekspositioiden muoto tukee moninaisten maailmojen ääniä. Näissä numeroon valituissa julkaisuissa on käytetty hyväksi värien, tekstin ja mediatiedostojen asemoinnin vapautta. Sommittelun kautta ekspositioissa pystytään luomaan myös epätyypillistä rytmiä tekstin lukemiseen. Lukijaa ikään kuin haastetaan tekemään eksposition kokemiseen valintoja; miten aiheeseen tulisi pureutua ja missä järjestyksessä. Tällaisten totuttujen käytänteiden purkamisella tai haastamisella, vaikkakin ne olisivatkin vain pieniä haasteita elämässämme, on paikkansa.

12/6/2025

⁴ Sámi, Sami ja Saami ovat kaikki oikeita tapoja kirjoittaa. Tässä Ruukun numerossa eri kirjoittajat käyttävät eri kirjoitustapoja.

Lähdeviitteet

- Elo, Mika (2022). Three phases of artistic research. RUUKKU journal of Artistic Research 9/13/22. <http://ruukku-journal.fi/en/issues/18/voices/mikaelo>
- Finbog, Liisa Rávna, García-Antón, Katya & Beaska Niillas (eds.) (2022). *Čatnosat. The Sámi Pavillion, Indigenous Art, Knowledge and Sovereignty*. Office for Contemporary Art Norway (OCA) / Valiz, Amsterdam.
- Kuokkanen, Rauna (2010). The Responsibility of the Academy: A call for doing homework. *JCT*(Online) 26 (3), 61–74.
- Morris, Kate (2019). *Shifting Grounds: Landscape in Contemporary Native American Art*. Seattle: University of Washington Press.
- Pasanen, Annukka (2010). Suomalais-ugrilaiset vähemmistökielet assimilaation ja revitalisaation ristipaineissa. *Murros: Suomalais-ugrilaiset kielet ja kulttuurit globalisaation paineissa*, eds. Sirkka Saarinen & Eeva Herrala. Uralica Helsingiensia 3. Helsinki: The University of Helsinki.
- Pirak Sikku, Katarina (2022). *Árbbehárpo/Arvstrådarna*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Stordahl, Vigdis (1997). Sami Generations. *Sami Culture in a New Era – The Norwegian Sami experience*, ed. by Harald Gaski, 143–154. Kárášjohka: Davvi Girji.
- Sarivaara, Erika & Keskitalo, Pigga (2016). Mediating Structures in Sámi Language Revitalisation. *Social Inclusion*, 4(1), 11–18. <https://doi.org/10.17645/si.v4i1.359>
- Seurujärvi-Kari, Irja (2011). “We took our Language Back” – The Formation of Sámi Identity within the Sámi Movement and the Role of Sámi Language from the 1960s until 2008. *Ethnic and Linguistic Context of Identity: Finno-Ugric Minorities*, 37–38. Uralica Helsingiensia 5. Helsinki: The University of Helsinki.
- Seurujärvi-Kari, Irja (2012). *Ale jaskkot eatnigiella: Alkuperäiskansaliikkeen ja saamen kielen merkitys saamelaiden identiteetille*. Helsinki: Helsingin yliopisto.

RUUKKU – Studies in Artistic Research. Publisher: The University of The Arts Helsinki, Aalto University, University of Lapland. www.ruukku-journal.fi
Copyright and license: The author retains the copyright. The publisher uses the following license statement from issue 15 onwards: All contents of this journal, excluding individual logos, images, sound files, videos and other artistic outputs are licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License.